

György Sándorfi, *Motte-tipuú várák a történeti Borsod vármegyében (Castles of motte type in the one-time Borsod county)*, „A Herman Ottó Múzeum Évkönyve”, t. XIX, Miskolc 1980, s. 9—41.

Omawiany artykuł jest opracowaniem pięciu obiektów typu *motte* z terenu północno-wschodnich Węgier. Badania tego typu warowni są na Węgrzech słabo zaawansowane, dlatego też publikacja G. Sándorfiego zasługuje na uwagę. W obszernym wstępie (s.9—18) autor omawia genezę warowni typu *motte* w Europie Zachodniej sięgając do podstawowych opracowań kręgu niemieckojęzycznego (M. Müller-Wille, P. Grimm, H. P. Schad'n, A. Herrnbrod't), a także autorów czechosłowackich A. Fiala, A. Hejna, A. Habovštiak, J. Unger) i węgierskich. Opowiada się za tezą, że obiekty tego typu powstały około IX w. w północnej Francji i Nadrenii, skąd rozchodziły się po całej Europie. Wykorzystuje on znane źródło ikonograficzne, jakim jest opona z Bayeux, na której znajdują się wizerunki 5 gródków: Dol, Rennes, Dinan, Bayeux i Hastings, wzniesionych przez zdobywców po podbiciu Anglosasów. W literaturze węgierskiej przyjmuje się, że warownie feudalne typu *motte* pojawiły się w masie po 1242 r., czyli po zniszczeniach kraju spowodowanych najazdem mongolskim.

Dwa pierwsze poddane analizie obiekty to Kisgyőr-Halomvár i Miskolc-Leányvár. Kisgyőr-Halomvár to duży zaklęśły stożek o średnicy około 60 m, wyniesiony około 10 m ponad okoliczny teren, otoczony rowem zamykającym owal o wymiarach 300 × 200 m. Jeszcze większe jest założenie obronne w Miskolc-Leányvár składające się ze stożka o średnicy około 120 m, wyniesionego na około 13 m i otoczonego rowem zamykającym kwadrat o boku około 270 m. Kulminacje stożków nosiły na sobie, według autora, drewniane wieże, choć tylko drugi był przedmiotem badań terenowych. Oba założenia są dla niego dość ścisłymi analogiami do obiektów zachodnioeuropejskich, a wzniesienie ich łączy z Lambertem von Schafnaburg, wywodzącym się z Nadrenii biskupem Egeru, sprawującym swą władzę w latach 1243—1275. Budowę obu warowni łączy autor z reakcją na najazd mongolski i koniecznością przygotowania się do następnej rejsy Mongołów. *Motte* w Bükkábrány-Temető nie był przedmiotem badań terenowych, da-

towanie jego nie jest więc pewne, choć wieś występuje w źródłach pisanych od 1221 r. Nasyp ma formę stożka o średnicy około 20 m, otoczonego wałem zamkniętym o wymiarach 90×70 m i rowem o narysie trapezu. Dokładniejsze dane o obiekcie przyniosą dopiero przyszłe badania. Czwarty gródek, położony najdalej na południe od Miskolca, w miejscowości Szihalom-Árpádvár, powstał na cyplu otoczonym kolanem rzeki. Podobnie jak wyżej opisane składa się z centralnego stożka o formie owalu i wymiarach 30×20 m, otoczonego wałem zamkniętym o wymiarach 110×90 m. W XI w. istniał tu dwór królewski, zaś od drugiej połowy XIII w. miejscowość należała do biskupów z Egeru. Autor przyjmuje, że obiekt powstał w XI—XIII w. Badań terenowych nie prowadzono. Ostatni *motte* — w Sajónémeti — Várhegy — to właściwie dwa założenia: małe, wcześniejsze, może pochodzące z XI—XIII w. i duże z pałacem (nieco podobnym do wyszehradzkiego) pochodzącym z XIV w. Obiekt był przedmiotem badań terenowych przeprowadzonych w 1975 r. Artykuł nie wnosi wielu nowych elementów w ugruntowany obraz warowni feudalnych Europy Środkowej. Badania obiektów obronnych związanych z wczesnymi fazami rozwoju państwa węgierskiego nie były jednak dotychczas liczne, stąd wyniki prac G. Sándorfiego zapełniają znaczną lukę i warte są upowszechnienia.

L. Kajzer